

ZAKAR PÉTER

KREMINGER ANTAL PRÉPOST, SZEGEDI ALESPERES-PLÉBÁNOS 1848/49-BEN

1849. április 26-án Batthyány Kázmér országos biztos felfüggesztette hivatalából Kreminger Antal szeged-belvárosi plébánost, aki „ösmert szelleménél fogva, jelen állomásának vitelére érdemtelen”. A plébánosról elterjedt a hír, hogy nem temetett el egy gyermeket, akinek az apja a király ellen harcolt Földváry Sándor őrnagy önkéntes nemzetőrei között. A plébános 1849 augusztusában visszatérhetett plébániájára, de hogy közben mi történt, azt Reizner János óta nem sikerült tisztázni történetírásunknak. Reizner a városi iratanyag és a helyi sajtó áttekintését követően már 1884-ben viszonylag pontosan rekonstruálta az eseményeket. Mivel az egyházi forrásanyag akkoriban még nem volt kuratható, néhány részlet elkerülte a figyelmét. Így nem tudta bizonyosan, hogy a prépost valóban megtagadta-e Földváry Sándor egyik katonája gyermekének eltemetését, homályban maradt a plébános ellen folytatott vizsgálatok száma, illetve Horváth Mihály szerepét sem sikerült teljes egészében feltárnia.¹

A későbbi történészek, akik Kremingerről írtak, nagyobb részt Reizner adatait ismételtették. Így járt el – többek között – Szántó Imre a *Szeged története*-ben.² Miklós Péter szerint Róka József püspöki helynök vizsgálatot rendelt el az ügyben, végül Horváth Mihály püspök visszahelyezte hivatalába Kremingert.³ Kisházi Kovács László szintén Reizner alapján tárgyalta az eseményeket. Szerinte Horváth Mihály kinevezett püspök 1849. május 31-én megsemmisítette a Kreminger helyére prezentált Szabados József választását, Róka József püspöki helynök pedig elküldte a belvárosi plébánost a budai fürdőkebe. Gaál Eduárd császári biztos rendeletét köve-

---

¹ Reizner János: A régi Szeged. A negyvenes évek és a forradalom napjai Szegeden. I. k. Szeged, 1884. (a továbbiakban Reizner 1884/I.) 227–231.

Ugyanez megjelent még egyszer, lásd: Reizner János: Szeged története. II. k. A XVIII. század végétől az 1879. évi árvízig. Szeged, [1889.] 153–155.

² Szántó Imre: Az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc időszaka, in.: Szeged története. 2. 1686–1849. Szerk.: Farkas József. Szeged, 1985. 783–784.

³ Miklós Péter: A katolikus egyház Szegeden 1848/49-ben. Acta Universitatis Szegediensis. Acta Historica Tomus CXXIII. Szeged, 2005. (a továbbiakban: Miklós 2005.) 5–7., szó szerint ugyanaz megjelent még egyszer, Miklós Péter: Vallás, politika, művelődés. Egyháztörténeti tanulmányok. Szeged, [2006.] 71–73.

tően a csanádi püspökség szeptember 5-én rehabilitálta a plébánost.⁴ Tekintettel arra, hogy Horváth Mihály vallás és közoktatásügyi miniszter utasítására a Kremlingerre vonatkozó egyházi iratokat visszaküldték az egyházmegye levéltárába, jelen tanulmányunkban elsősorban ezekre az eddig nem publikált anyagokra támaszkodva kíséreljük meg rekonstruálni a történeteket.⁵ Ugyanakkor mind a sajtóban, mind a helytörténeti irodalomban bőven találtunk olyan információkat, amelyeket eddig a történészek nem építettek be munkáikba.⁶

1848. szeptember végét megelőzően semmi sem utalt a majdan kitörő viharra. Szeged város két ízben is sürgette Kremlingert a helybeli elemi iskolába, illetve a Móra városi iskolába egy-egy hitszónok kiküldésére, továbbá egy közelebbi temető kialakításához is kérték a segítségét.⁷ A plébános 1848. augusztus 4-én a veszprémi központtal felállított 6. honvédszászlóalj zászlaját szentelte fel a palánki (belvárosi) templomban.

Szabó Zsigmond, a zászlóalj őrnagya baráti hangú levélben mondott köszönetet Kremlingernek:

„Önnek nagylelkű ajándoka engem igen meglepett, s most kétszeresen vagyok köteles leghálásabb köszönetemet nyilvánítani, valamint saját, úgy a parancsnokságom alatt lévő Zászlóalj nevében. Ön kétszeresen áldozott, fáradsággal és anyagi segéllyel. A lelki kapocs, mely közöttünk kötöttett, legyen megáldva s legyen örökön szent, és a zászló, melyet Ön számunkra felszentelt, engedje Isten, hogy bennünket győzelemre vezetve legyen megmentője e vészfenyegette hazának!”⁸

Az esemény szemet szúrt a kormány hivatalos lapja, a *Közlöny* a tudósítójának is. Augusztus 11-éről keltezett jelentésében lelkesen tudósított a zászlószentelésről: „Meg kell említenünk a veszprémi zászlóaljnak városunkba lett zászlószentelését, és az ünnepegyt vezérlő prépost Kremlinger Antalnak a sereghez tartott lelkes beszédét.”⁹

1848. augusztus 16-án, a belvárosi plébánián tartották meg a szegedi esperesi kerület gyűlését. Kremlinger szövetségeseivel együtt elkeseredetten védte a Lonovics József csanádi püspök által előterjesztett tárgyalási javaslatokat, de végül kisebbségben maradt. A tanácskozás végén a prépost-plébános, mint elnök kérte, ha valakinek

---

⁴ Kisházi-Kovács László: Egy híres szegedi plébános: Kremlinger Antal (1804–1885). *Deliberationes* 2008/1. 63–66. Az állítás azért különös, mert a Szerző által idézett forrásban a dátum augusztus 28. (Z.P.)

⁵ Horváth Mihály – Róka Józsefnek. Szeged, 1849. július 27. Temesvári Róm. Kat. Egyházmegyei Levéltár Personalien. Praepositurae titulares. Personalia Kremlinger Antal. 1849: szám nélkül.

⁶ Itt elsősorban Ruszoly József és G. Tóth Ilona munkáira, továbbá a *Közlönyre*, valamint a Szegedi Hírlapra gondolunk. (Z.P.)

⁷ G. Tóth Ilona: Az 1848/49. évi forradalom és szabadságharc szegedi dokumentumai a Csongrád Megyei Levéltárban. Szeged, 2000. (a továbbiakban G. Tóth 2000.) 166, 175, 186.

⁸ Temesvári Róm. Kat. Egyházmegyei Levéltár Praepositurae titulares. Personalia Kremlinger Antal. 1849:422.

⁹ *Közlöny* 1. (1848. augusztus 16.) 332.

van javaslata, azt tegye meg. „Bokányi József úr erre,¹⁰ mint nevezé a Csanádi papság 18 pontjait,¹¹ mint indítványát, átnyújtá. Mire az elnökség megjegyzé, hogy miután ez hozzája hivatalos úton nem érkezett, azt úgy minden kifejtés nélkül el nem fogadhatja, hanem szíveskedjék akár élő szóval, vagy nyomtatás, vagy írásból részletes indítványt tenni, és nézeteit formulázni.” Ezt követően kis híján megszakadt a tanácskozás. A kisebbség (Kreminger és csoportja) ellenezte, hogy a püspök a megye által szabadon választott tanáccsal kormányozzon. Végül mégis felolvasták a csanádi papság 18 pontját, ezekhez ragaszkodott a többség azon megjegyzésekkel, „hogy reájok nézve a püspöki pontok egészen ki nem elégítők”.¹²

Kreminger még 1848. július 15-én közajátosságot rendelt el a béke megőrzése érdekében, amelyet a szőregi vérengzést (1848. október 15.) követően naponkéntire változtatott. 1848. szeptember végén szólította fel Vadász Manó szegedi polgármester a szeged-belvárosi plébánost, hogy legyen segítségükre az újoncok kiállításánál:

„A miniszterelnöki rendelmény folytán Szeged városból öszvesen 550 egyén lévén a haza jelenlegi körülményeinél honvédnek sorsrhúzás által a 19, 20, 21, 22 évesek kiállítandó, felhívjuk tisztelt lelkész Urat, hogy palánk városi részről az illető küldöttség által honvédeknek öszveírt egyényeket [!] egyházi szószékből hazánk védelmére serkentve, arra szólítsa fel, miszerint sorshúzás végett f. é.¹³ október hó 1ső, 2dik és 3ik napjain reggeli 8 órakor a városházánál megjelenni kötelességüknek ösmerjék. Azok helyett, kik öszveírva lévén vagy e városban nincsenek, vagy pedig netalán betegségük végett meg nem jelenhetnek, szülők jelenjenek meg a sorshúzásra. Minthogy azon egyének, kik sem szülők által, sem pedig maguk meg nem jelennek, 4 évi szolgálat helyett 8 évig fognak fegyverben szolgálni, ide egyes vessző alá zárván használatul egy buzdító felhívást.”¹⁴

Kreminger azonban nem magyarázta meg az újoncozással kapcsolatos rendeletet és nem is lelkesítette híveit. Ebner Antal városi polgár ezen rendkívül megbotrán-

---

¹⁰ Bokányi József (1820–1849) szőregi káplán, 1849-ben beállt a honvédek közé, aposztata, a temesvári csatában megsebesült és sebüszkösödés következtében meghalt. Kreminger Antal – A Csanád megyei püspöki helynökségnek. Szeged, 1849. június 7. Miklós Péter: „A jelen kor veszes napjaiban”. Dokumentumok a csanádi püspökség 1848/49-es történetéhez. Szeged, 2006. 17–19. (Miklós Péter korábban már két ízben, 2000-ben és 2004-ben is közölte ezt a levelet.)

Bokányi haláláról Kováts Sándor: A Csanádi papnevelde története. A mai papnevelde megnyitásának első centenáriuma alkalmából. 1806–1906. Temesvár, 1908. 360.

¹¹ Amelyek – többek között – az egyházkormányzat demokratikus átalakulását és a cölibátus fakultatívvá tételét szorgalmazták. Lásd: Atyánkfiai, tisztelt paptársaink! Temesvár, 1848. június 15. Nyomtatvány. Temesvári Róm. Kat. Egyházmegyei Levéltár Horváth Mihály 1848/49. 1848:1143.

¹² A szegedi esperesi kerület gyűlése. Szeged – Sz. dőmei parókia, 1848. augusztus 16. Temesvári Róm. Kat. Egyházmegyei Levéltár Horváth Mihály iratai. 1848: szám nélkül.

¹³ folyó év

¹⁴ Temesvári Róm. Kat. Egyházmegyei Levéltár Praepositurae titulares. Personalia Kreminger Antal. 1849:422.

kozott és Bach Györggyel valamint Szűts Andrással jelentést tett az esetről a polgármesternek. Másnap Ebner szóváltásba keveredett Kremingerrel, aminek során kifejtette, hogy „jó lenne egy örökös küldöttséget a templomokba rendelni”, mire Kreminger így válaszolt: „én az én elveim mellett holtig megmaradok”. Az örökös kirendelésére egyébként 1848. december közepén valóban sor került.¹⁵

Kreminger Antal indulatosan reagált Ebner kritikájára. Mint megírta, az, hogy a mai szentbeszéd utáni hirdetésem „nem éppen Ön gondolata s kívánsága szerint lőn végezve, csak sajnálni tudom, de hogy ezért ön engem a tisztelt polgármester úrnak feladott, s így édes magyar hazám iránti hűtlenségről gyanúsított, ezt jelen vészes időben szó nélkül hagyni ártatlanságom érzetében becsületem tilt.

Mire nézve felszólítom, hogy ha alacsony rágalmazóvá süllyedni nem akar, bizonyítsa be: mit vétettem papi vagy hazafiúi hivatalom ellen.”¹⁶

Róka József csanádi püspöki helynök 1848. december 29-én küldte meg az Országos Honvédelmi Bizottmánynak december 22-én kelt, a lelkészekhez kibocsátott rendeletét. Miután a Közlöny (amely a rendeletet közölte) csak ma érkezett meg – írta –, így meghagyta, hogy a négy következő vasárnapokon vagy ünnepnapon a proklamációt „a hívek anyanyelvére lefordítva” a szószerkről a népnek magyarázva felolvassák, „azt a haza iránti tántoríthatlan hűségre lelkesítsék, benne a szabadság érzetét élesszék, s előtte megfoghatóvá tegyék, hogy a legszebb polgári erény a haza szabadságát védeni”. E vasárnapokat követő négy köznapokon a papoknak gyászmiséket kellett tartaniuk a csatákban elesett hősökért. A szabadságharc diadaláig pedig az október 21-i körlevelében meghagyottakhoz kellett tartaniuk magukat. Ezt a körlevelet – szemben a fentebb említett október 21-ivel –, amely a népet hazaszeretetre és az ország védelmére buzdította – a szegedi esperesi kerület lelkészeinek is szétküldték.¹⁷

Kreminger 1849. február 14-én a 60. (Gustav Wasa) ezred kilenc, Szőreg alatt elesett katonáját temette el. Később arra hivatkozott, hogy ekkor is lelkesítette a jelenlévőket.¹⁸ A katonákat többnyire egyébként nem ő temette el, hanem Breinfolk Gusztáv piarista atya, aki – Kreminger feljegyzése szerint – 1849. január 12-én „a szegedi kórházakat, a nagy és kis kaszárnyát, az alsó-, felsővárosi zárdákat a piaristák[!] és tanodai házat, mint kórházi lelkész átvette és azon év aug. haváig ellátta”.¹⁹

---

¹⁵ Temesvári Róm. Kat. Egyházmegyei Levéltár Praepositurae titulares. Personalia Kreminger Antal. 1849:169.

¹⁶ Temesvári Róm. Kat. Egyházmegyei Levéltár Praepositurae titulares. Personalia Kreminger Antal. 1849:422 (hátirat).

¹⁷ Temesvári Róm. Kat. Egyházmegyei Levéltár Horváth Mihály iratai. 1849:422.

¹⁸ Kreminger Antal feljegyzése hely és dátum nélkül. Szeged-Belváros Plébánia Levéltára. 1849: szám nélkül.

¹⁹ Szeged-Belvárosi Plébánia Levéltára Szeged Ecclesia Palánk. Liber II-us. Katonai halottak 1848–1856. 17.

Egy hónappal később, március 15-én Kreminger Antal fényes papi segédlettel a Mars mezőn celebrált ünnepi szentmisét „a magyar szabadság és önálló nemzeti függetlenség” kivívásának évfordulóján. A város közgyűlése március 12-én rendelte el az évforduló méltó megünneplését. A zord időjárás és a havas eső dacára hatalmas tömeg gyűlt össze.²⁰ A szentbeszédet azonban már nem Kreminger, hanem Szabados József teológiai tanár tartotta, aki prédikációjával megalapozta szegedi népszerűségét.²¹ Ugyanezen a napon szentelte fel Kreminger a Szt. Rókus plébániatemplomban a 8. honvédszászlóalj zászlaját, a lelkes kommentárok viszont akkor már elmaradtak.²²

Kreminger gyanús politikai magatartása miatt – amint arra már utaltunk – a szegedi közgyűlés a helybeli templomokba polgári biztosokat küldött ki, akiknek a lelkészek hazafias eljárását kellett ellenőrizniük.²³ Közben a szenttamási szerb tábor bevételét követően Földváry Sándor őrnagy önkéntes nemzetőrei hazatértek Szegedre. A katonák haragja a plébános ellen fordult, mivel az egyikük gyermekét vonakodott ingyen eltemetni. Felkeresték tehát Osztróvszki József kormánybiztost és közölték vele, ha nem kapnak elégtételt, Kremingert felkoncolják.²⁴

A városban tapasztalható ingerültség hatására Batthyány Kázmér kormánybiztos Szabadkáról Debrecenbe utazva, Szegeden, 1849. április 26-án elrendelte Kreminger állásából történő felfüggesztését. A plébános először a *Szegedi Hírlap*-ban akart az őt ért vádakra válaszolni, de miután a szerkesztők nem közölték írását, kinyomatatta azt. Ebben kiemelte, a „haza jelen vész állapotjában” az országgyűlés, a kormány, Szeged városa, illetve püspöke rendeleteit készségesen kihirdette és meg is magyarázta. A magát érintve érzett Nyáry Ferenc rókusai plébános (aki Kreminger szerint a politikát a szószerkekre vitte) szintén „Nyílt felvilágosítást” adott közre, amelyben élesen támadta Kremingert.²⁵

A városi bizottság jelenlétében Kremingernek át kellett adnia plébániáját Szabados József újonnan prezentált lelkésznek, bár ártatlannak tartotta magát, a plébániáról nem volt hajlandó elköltözni, és hangoztatta, hogy csak az egyházmegyei hivatal mozdíthatná el.²⁶ A városi tanács már április 27-én értesítette a makói szentszékét,

---

²⁰ Habermann Gusztáv: Rengey-Aigner Ferdinánd és kora. Szeged, 2000. 792.

²¹ Szabados József (1818–1892) a temesvári papnevelde tanára volt, aki Temesvár ostroma miatt Szegeden rekedt. Szántó Imre: Az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc időszaka, in.: Szeged története. 2. 1686–1849. Szerk.: Farkas József. Szeged, 1985. 780.

²² Kreminger Antal: Nyílt-válasz. Szeged, 1849. április 26. Nyomtatvány. Temesvári Róm. Kat. Egyházmegyei Levéltár Horváth Mihály iratai. 1849:242.

²³ G. Tóth 2000. 253.

²⁴ Reizner 1884/I. 228.

²⁵ Batthyány Kázmér rendeletét és Kreminger válaszát közli: Reizner 1884/I. 287–290, az események leírása ugyanott 228–230.

Az eseményeket Reizner alapján ismerteti: Miklós 2005. 6.

²⁶ G. Tóth 2000. 347–348.

hogy Kreminger felmentése miatt, addig, míg a városi közgyűlés plébánost választ, Szabados József urat, „ki e város híveinek rokon érzelmét, szeretetét, erkölcsisége, szelíd nyájas bánásmódja és tudományos képzettsége által kinyerni szerencsés vala”, bízta meg. Munkácsi (Mihálovics) József ideiglenes helynök válaszul április 28-án megbízta Szabadoszt „az érintett parochiának ideigleni helyettes minőségbeni ellátásával”.²⁷

Kreminger és Szabados meglehetősen eltérően emlékeztek vissza 1849 őszén az átadás-átvétel folyamatára, amit anyagi jellegű vita is súlyosbított. Kreminger már szeptember folyamán követelte egykori helyettesétől plébánosi jövedelmei visszatérítését. Ezen túl önkényeskedéssel is vádolta őt. „Avagy nem önkénykedett-e a tisztelt úr [Szabados József] velem – fakadt ki a szentszékhez intézett, 1849. szeptember 27-én kelt levelében –, mikor önkényesen helytességet, világi kézből vállalt? Mikor felfüggesztés helyett végképi elűzést értelmezett, és a városnál megtett panaszló kérdése által értelmeztetett? Mikor lakombóli rögtöni kivonulásra vagy ennek csak megkezdésére mások előtt szorgalmazott? Mikor védelmi nyomtatványaim templombani elosztását betiltotta? Mikor a Rosália kápolnábani misézéstől eltiltani akart? Mikor az alesperességhez érkezett hivatalos levelek általmi felnyitását kétségbe hozta?”²⁸

Szabados persze a szentszéknek írt, 1850. január 20-án kelt válaszában mindent tagadott.²⁹ Szerinte 1849. április 26-án Szeged polgármestere,³⁰ aki magához kérette, tájékoztatta, hogy Batthyány Kázmér Kremingert megfosztotta hivatalától, s hogy ő Szabadoszt bízta meg a plébánia ellátásával. Szabados hivatkozott arra, hogy ezt csak a püspökmegyei hivatal jóváhagyásával teheti meg, de a botrány kitörésének veszélye miatt a polgármester ragaszkodott az azonnali átadáshoz. Minderről a szükséges iratokat mellékelve jelentést tett Makóra. Április 29-én átjött az akkori titoknak úr és megbízta, hogy vigye a parochiális funkciókat. Hatalmat tehát a püspökmegyei hatóságtól nyert. Mikor Kreminger elűzéséről felolvasták a rendeletet, ő volt az első, aki azt felfüggesztésként értelmezte. Kreminger azt mondta, ő nem mozdul, ezt Szabados ugyan nem helyezte, de Kreminger tudtával ment a polgármesterhez, hogy megpróbálja kiegyenlíteni a dolgot. Valóban kérte, hogy Kreminger kezdjen kipakolni, hiszen nem lehetett mást tenni. Kreminger első, felfüggesztését bíráló nyomtatványát a templomban osztotta szét, később ezt megtiltotta,

---

²⁷ Temesvári Róm. Kat. Egyházmegyei Levéltár Horváth Mihály iratai. 1849:220, vö.: G. Tóth 2000. 362.

²⁸ Temesvári Róm. Kat. Egyházmegyei Levéltár Personalia Szabados József 1849:932.

²⁹ Szabados ellen a temesvári cs. kir. hadbíróóság az 1850-es évek elején eljárást folytatott. Úgy sikerült megmenekülnie, hogy a belvárosi plébánia elvesztését hamisan, az akkor már halott, forradalmi érzelmeiről ismert Nyáry Ferenc rókusai plébánosnak, illetve a magyar világi hatóságoknak tulajdonította. Temesvári Róm. Kat. Egyházmegyei Levéltár Personalia Szabados József 1850:2823.

³⁰ Vadász Manó

mivel a prépostra a szegediek kellemetlen érzélemmel gondoltak. A nyomtatványok – szerinte – elterelték volna a nép figyelmét a szentmiséről. Ő kérdezte, hogy Kreminger meddig szeretne a Rozália kápolnában misézni, de mást nem mondott neki. Nem vonta kétségbe, hogy Kreminger felbonthatja a leveleket és nem vezérelte az önkény tetteiben.³¹

Szegeden, a Mars téren, 1849. április 29-én ünnepélyes keretek között hirdették ki a függetlenségi nyilatkozatot. A ünnepség Te Deum-mal kezdődött, azt követően Vadász Manó polgármester szólta a nagyszámú hallgatóságához, majd felolvasták Kossuth rendeletét és a függetlenségi nyilatkozatot, végül Osztróvszky József kormánybiztos fejtegette a nyilatkozat jelentőségét. Utóbbi Kossuth Lajoshoz intézett, április 30-án kelt jelentésében kitért az ünnepi szentmisére is. „Nyugodt meglepődésével látta a nép, hogy e nemzeti ünnepnél az isteni szolgálatot nem Kreminger Antal abszolutisztikus szelleme miatt átalán gyűlölt belvárosi lelkész teljesíté, hanem – miután ez gr. Batthyány Kázmér orsz.³² teljhatalmú biztos úr rendeletéből, mint érdemtelen hivatalából kitétetett –, a városi tanács által ideiglenesen helyettesített, ’de-rék s hazafias szellemű’ Szabados József, ki leginkább március 15-ikének megünneplésekor tartott jeles egyházi szónoklatával nyéré meg a nép közbizalmát és szeretetét.”³³

Kreminger nemcsak a makói helynökséget, hanem Batthyány Kázmért, Horváth Mihály vallás és közoktatásügyi minisztert, és Róka Józsefet is értesítette a történekről. Kijelentette, hogy továbbra is plébánosnak tartja magát, katolikus hitelveit még a forradalomban sem áldozza fel, és – noha enged az erőszaknak –, sértett jogai helyreállítását követelte. Horváth Mihály kultuszminiszter 1849. május 6-án érvénytelenítette Szabados József Kreminger helyére történő megválasztását és utasította a szentszéket, hogy Kreminger ügyét vizsgálják ki.³⁴ Ennek hatására a makói szentszék 1849. május 18-án Horváth Mihály apátfalvi és Major János palotai plébánosokat, valamint Oltványi Pál szentszéki aljegyzőt Szegedre küldte, hogy május 30-tól kezdve vizsgálják ki Kreminger ügyét.³⁵ Róka József püspöki helynök pedig, tekintettel arra, hogy Horváth Mihály vallás és közoktatásügyi miniszter eltiltotta Szaba-

---

³¹ Temesvári Róm. Kat. Egyházmegyei Levéltár Personalia Szabados József 1850:455.

³² országos

³³ Osztróvszky József: Reform, forradalom, kiegyezés. Összegyűjtött írárok és beszédek. S. a. r.: Ruszoly József. Szeged, 1993. 80.

³⁴ Kreminger Antal – A püspöki ideiglenes helynöknek [Munkácsi / Mihálovics Józsefnek] Szeged, 1849. május 5. Temesvári Róm. Kat. Egyházmegyei Levéltár Horváth Mihály iratai. 1849: szám nélkül, az 1849. május 18-i szentszéki ülés: ibidem 1849:464; illetve Temesvári Róm. Kat. Egyházmegyei Levéltár Praepositurae titulares. Personalia Kreminger Antal. 1849:242.

³⁵ Temesvári Róm. Kat. Egyházmegyei Levéltár Praepositurae titulares. Personalia Kreminger Antal. 1849:334.

dos Józsefet a plébános-helyettesi működéstől,³⁶ Bizek Károly segédlelkészt nevezte ki a belvárosi plébánia helyettesévé.³⁷

Szeged város május hó 14-én tartott tanácsülésében tiltakozott Horváth Mihály rendelete ellen, arra hivatkozva, hogy a kormánybiztos közönségesen valónak ismert okok alapján függesztette fel Kremingert, az ügyet már befejezettnek tekintették, azért választották meg Szabados Józsefet plébánosnak. Kérték, hogy ezt a határozatot a miniszter ne csak úgy tekintse, „mint a felsőbbi, jogszerű és hazafias rendelet alapján hozottat, hanem mint a hazafias indulat legtisztább kútforrásából eredtetet is”.³⁸

Horváth Mihály vallás és közoktatásügyi miniszter 1849. május 31-én kelt válaszában elutasította a város kérését. Leszögezte, hogy a polgári hatóság hatásköre az egyházi ügyekre nem terjed ki, így Batthyány Kázmér kormánybiztosnak nem volt joga megfosztania Kremingert kihallgatás és az egyházi felsőbbség tudta nélkül hivatalától. Ő nem is megfosztotta, hanem csak felfüggesztette hivatalától, ez pedig nem vonja maga után a hivatal ismételt betöltését. Május 6-án kelt rendelete ellenére, miszerint a Kreminger elleni vizsgálat befejezéséig óvakodjanak a plébánia betöltésétől, Szabados Józsefet a törvényes rend felborításával választották plébánossá. Ezt a választást, mint törvénytelen Horváth megsemmisítette. Egyúttal a város tudtára adta, miszerint „Kreminger Antalnak önök nyakára való erőszakolása, vagy pedig Szabados Antalnak³⁹ a plébánia törvényes megüresedése esetébeni meg nem választhatása egyáltalában nem szándékolatik, hanem a nemzet által reám ruházott kötelességnek nem felelnék meg akkor, midőn a törvényes rendnek önök által máris megpróbált felbomlasztását, s önök által tanúsított bűnös makacssági merény fejlesztését még csírájában elfojtani mulasztanám el.”⁴⁰

A radikális sajtó élesen és igaztalanul támadta Horváth Mihályt Szeged városához intézett levelei kapcsán. A *Szegedi Hírlap* 1849. július 11-i számában megjelent cikk szerint „a mi kultuszminiszterünk minden, csak az nem, minek lennie kellene, ő tulajdonképp csanádi püspök, s befolyását csak az egyház megerősítésére, s hívei megnyugtására használja”. A cikkíró ezt követően röviden ismertette Kreminger politikai viseletét, s azt, hogy Batthyány Kázmér felfüggesztette állásából, mire Kreminger erősen protestált a döntés ellen. „Hogy az ördög segíthesse az ő embereit – ironizált a szerző – püspöknek kellett kultuszminiszterré lennie, és így a derék Kreminger megmentetett.

---

³⁶ Temesvári Róm. Kat. Egyházmegyei Levéltár Praepositurae titulares. Personalia Kreminger Antal. 1849:348.

³⁷ G. Tóth 2000. 385.

³⁸ G. Tóth 2000. 347.

³⁹ A város felterjesztésében is tévesen „Antal” szerepelt, ezért írt Horváth Mihály is téves keresztnevet. (Z.P.)

⁴⁰ Horváth Mihály – Szeged város tanácsának. Debrecen, 1849. május 31. Temesvári Róm. Kat. Egyházmegyei Levéltár Praepositurae titulares. Personalia Kreminger Antal. 1849:348.

Horváth úr erősen ráparancsolt Szeged városára, hogy az előbbi prépostot visszahelyezzék, s hogy többé az egyház jogaiba ne avatkozzanak.

De Szeged hatósága nem veszté ám el érzékeit s azt válaszolta: hogy ő prépostja elmozdítását kormánybiztosi parancsra tevé, s a megválasztott Szabadossal meg van elégedve, az elavult egyházi jogok ma már nem járják meg, s így ő előbbi határozatánál marad.

Ki nem tudja, a papok történetéből hogy a római papok igen érzékenyek, s azért éppen nem csuda, ha Horváth úr ezen nyilatkozatra Szeged városának kijelenté: hogy ő az egész várost hazaárulónak nyilvánítja, ha a feketesárga papot ismét vissza nem helyezi.

Azonban a szegediek jól tudják, hogy az csak magát teszi nevetségessé, ki ily várost hazaárulónak mond, s minthogy tudják, hogy a hazaárulókra nálunk nem a legkellemetlenebb sors vár, tehát a parancsot abban hagyták, s fordultak az országkormányzóhoz,⁴¹ kinek határozatát azonban még nem tudni.⁴²

A vizsgálatot lefolytató papok 1849. május 30-án a képezdei épületben megjelentek, ahol Dáni Ferenc tanácsnok kijelentette, hogy „amennyiben a vizsgálat által Kreminger Antalnak visszahelyeztetése szándékolatik”, akkor a város ez ellen ünnepelesen óvást tesz, mert a plébános elmozdítását befejezett ténynek tekintik, amennyiben a vizsgálat célja, „hogy Kreminger Antal hazafiatlan hivataloskodásával méltó büntetését elérje”, annyiban a szükséges tanúkat előállították. A vizsgálatot lefolytató papok erre kijelentették, hogy az első nem céljuk, és tevékenységük eredményéről a szentszéknek tesznek jelentést. A tanúvallomások alapján Kreminger ellen június 4-én Szeged városa is vizsgálatot kezdett.⁴³

Az egyházi vizsgálóbizottság öt kérdést tett fel a tanúknak. 1) Iseri-e a tanú Kreminger Antalt? 2) Teljesítette-e lelkesi kötelességét, „különösen a haza jelen vész állapotában”? 3) Oktatta-e, felvilágosította-e a népet? 4) „Van-e s különösen mi az ő szellemében, s magaviseletében, amiért a tanú őt lelkesi hivatala viselésére érdemtelennek tartja?” 5) Kit tud alkalmas tanúnak?⁴⁴

Kovács István 26 éves neje, Gyetvai Viktória szerint, amikor férje a táborban volt, nagybőjtben gyermeke meghalt, ő a polgármestertől írást kapott, hogy a prépost temesse el ingyen gyermekét. „A prépost úr a tanút ezért kiszidta, mondván

---

⁴¹ Az 1849. június 8-án tartott városi közgyűlés fordult panaszával Kossuthoz, s egyúttal az ügy kivizsgálására bizottságot nevezett ki. Szántó Imre: Az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc időszaka, in.: Szeged története. 2. 1686–1849. Szerk.: Farkas József. Szeged, 1985. 783. Kossuth feltehetően áttette Horváth Mihályhoz az ügyet, bár ennek jelenlegi ismereteink szerint nincs nyoma a kormányzó iratai között. (Z.P.)

⁴² Szegedi Hírlap 1. 1849/21. sz. (1849. július 11.) 42.

⁴³ G. Tóth 2000. 348.

⁴⁴ Temesvári Róm. Kat. Egyházmegyei Levéltár Praepositurae titulares. Personalia Kreminger Antal. 1849:334.

hogy a polgármester néki ebben nem parancsol, valamint azt is mondta, hogyha férje becsületes ember volna, nem fogott volna fegyvert, s itthon dolgozott volna, s így gyermekét is eltemethette volna.” Vallomását megerősítette szállásadója is.⁴⁵ A 70 éves Habi József vallomása szerint, akit a prépost fő ellenségének tartott, Kreminger nem oktatta, nem világosította fel a lakosságot. Decemberben kereken megtagadta az ilyen irányú kérést, mondván, hogy „ő a király ellen nem véthet, ő csak az evangéliumot hirdeti a szósze­kről”. A rögtönítélő bíróságról szóló rendeletet egy káplán érthetetlenül hirdette ki, a tanács is kinyomattatta egy piarista szerzetes imádságát, de azt ő nem akarta imádkozni. Hasonlóan vallott Schlachta Mária is, a plébános szerint sem oktatta a népet. Ebner Antal arra is emlékezett, hogy 1848 októberében, „gróf Batthyány Lajos miniszterelnöknek az újoncozás iránti rendeletét úgy nyámnyogva kihirdette, de buzdítást egy szót sem szólott mellette, akkoriban nagy zúgolódás is volt a templomban, midőn a szósze­kről lelépett, sőt a tanú oly szavakat is hallott a templomban, hogy az ily papot ki kellene vetni a templomból.”⁴⁶

Néhány további tanú Kreminger szőregi kirándulásait nehezményezte, ahol szakácsnéja és annak lánya is vele volt. Kozma Anna szerint a plébános azt magyarázta a szerbeknek, hogy „a magyarok, ha fejükre állnak se fognak nyerni”. Döntőnek bizonyult Bizek Károly káplán írásban benyújtott vallomása is. Ebből nem csak arra derült fény, hogy Kreminger – saját bevallása szerint – „a kormány rendeleteiből annyit olvasott fel, amennyit azokból igaznak tartott”, hanem arra is, hogy a püspökmegyei hatóság neki nem tetsző körleveleit is eltüntette. Bizek Károlynak is feltűnt, hogy a püspökmegyei kormánytól semmilyen rendeletet sem kaptak ezen vészes napokban. Annál nagyobb volt a meglepetése, amikor a püspöki hivatal egyik munkatársától megtudta, „miszerint több rendelvények küldettek szét a főtiszt.”⁴⁷ püspöki helynök úr által az ellenségtől meg nem szállott helyekre, melyekben a lelkészeknek meghagyatik, hogy figyelmeztetvén a népet a hazánkat végpusztulással fenyegető veszélyre, őket felhívják a kitűrésre, és ha szükséges és rendeltetni fog, az átaljános felkelésre”. Ezen igen meglepődött, hiszen az ún. cikularis könyvben 1848. szeptember 15-ről keltezték az utolsó rendeletet. Ebből arra következtetett, hogy Kreminger meggyőződésével ellentétesek voltak a makói rendeletek, ezért nem hirdette ki azokat.⁴⁸

Hasonló szellemben tett vallomást Versetzy József káplán is, aki elmondta, több rendelet érkezett a püspök-helyettestől, de ő egyet sem kapott kezébe. Ebből arra következtetett, hogy azok tartalma ellentétes volt a prépost úr politikai nézeteivel,

---

⁴⁵ A Reizner által még „nem bizonyos”-nak tartott híresztelés tehát igaz volt. Reizner 1884/I. 228.

⁴⁶ Temesvári Róm. Kat. Egyházmegyei Levéltár Praepositurae titulares. Personalia Kreminger Antal. 1849:334.

⁴⁷ főtisztelendő

⁴⁸ Bizek Károly írásbeli vallomása. Szeged, 1849. május 31. Temesvári Róm. Kat. Egyházmegyei Levéltár Praepositurae titulares. Personalia Kreminger Antal. 1849:334.

hozzátéve, hogy a plébános november végén vagy december elején nem volt hajlandó megáldani a szerb felkelők ellen kiinduló nemzetőröket.⁴⁹ Lényegében véve ugyanezeket a tényeket tartalmazták a Szeged városi hatóság által június 9-től 11-ig felvett tanúvallomások is, időnként még a tanúk személye is megegyezett.⁵⁰

Követs András szőregi plébános is összejött Kremingerrel. Az ügy háttérben anyagi jellegű (a szőregi plébános fizetése jóval magasabb volt, mint egy átlagos plébánosé) és politikai ellentétek is felfedezhetőek. 1849. május 31-én Követs a következőket vallotta Kremingerről: egy napon betért hozzá és a prépost megkérdezte, mi újság? Követs Magyarország függetlenségének kimondását és azt említette, hogy megkapta plébánosi járandóságát. Kreminger erre kifejtette, hogy ezt annak köszönheti, akit üldöz, a királynak. „Ám lássa, ha nem kell osztrák kormány, majd lesz orosz kancsuka” – vonta le a következtetést. Erre Követs azt válaszolta, hogy őt a király erősítette meg plébánosi járandóságában, de a magyar kincstár fizette.⁵¹ „Azonban hidje el Prépost úr – folytatta Követs –, az oly király iránt, aki híveiknek tört ver szívökbe és oly kegyetlenül üldözi; tisztelettel nem lehetek, sőt látván a sok borzasztó eseményeket, kész volnék elkeseredésemben keresztülszűrni. Erre ő hevesen azt mondá nékem: kövesse meg magát, kémélje meg házamat.”⁵²

1849. június elején Kreminger plakátokon tudatta a lakossággal, hogy (a császáriakat támogató) Fábry Ignác helynököt a nagyváradi véstörvényszék felmentette. A Makón székelő csanádi szentszék nevében Komlósi János titkár cáfolta a prépost állítását, hozzátéve, hogy a püspökmegyei hivatal – amennyiben szükségesnek találja – a hozzá érkezett rendeletek közzétételét „más fáradozásának vagy közremunkálásának igénybevétele nélkül ön maga teendheti, s fogja is megtenni.”⁵³

A plébános tanúvallomásokkal kapcsolatos védekezése 1849. június 12-én ismételten jól fejlett öntudatról tanúskodott. Annyi lótas-futás után, „Habi lába koptatása után csak nyolc tanút, mondjad nyolc tanút tudtak három egész nap alatt összeverni” – írta indulatosan. Ezek közül kettő nem az ő híve, kettő vádló is, kettő egyes eseteket beszél el. „Négy nyomós tanú, mert papi egyén.” Különösen Habi Józsefet ostorozta védekezése során. „Bekoronázta rágalmait Habi, mikor azt állítja: hogy sohasem buzdítottam, sohasem lelkesítettem a vész-időben a népet”. Ő december

---

⁴⁹ Versetz József vallomása. Szeged, 1849. június 1. Temesvári Róm. Kat. Egyházmegyei Levéltár Praepositurae titulares. Personalia Kreminger Antal. 1849:334.

⁵⁰ Temesvári Róm. Kat. Egyházmegyei Levéltár Praepositurae titulares. Personalia Kreminger Antal. 1849:169.

⁵¹ A szőregi plébánia kegyura a forradalmat megelőzően a Magyar Királyi Kamara volt. (Z.P.)

⁵² Temesvári Róm. Kat. Egyházmegyei Levéltár Praepositurae titulares. Personalia Követs András. 1849:334.

⁵³ Szegedi Hírlap 1. 1848/9.sz. (1849. május 30.) 18.

végétől hat héten át beteg volt. Ebner Antal csak egyes esetekről beszél.⁵⁴ „A zúgolódást Bach György tette egyedül maga, vádlóm lett, hozzám jött, s okulván, hibáját elismerte, megnyugodott.” Sajnálátának adott hangot, hogy a papi tanúk hallomás után, nem közvetlen tapasztalásra hivatkozva tanúskodtak. A körlevelekkel kapcsolatban hangoztatta, hogy egyedül egy december 29-én kelt körlevélről lehet szó, amit a káplánok azért nem tudtak beírni a könyvbe, mert sosem tartózkodtak ott-hon. Kreminger 1849. június 12-én ismét sürgette a szentszéket, hogy helyezték vissza javadalmába és szüntessék meg a vele szemben alkalmazott jogsértéseket.⁵⁵

Ilyen előzmények után hozott határozatot a csanádi szentszék Kreminger ügyében Makón, 1849. június 19-én. Mivel egyházi egyént nem lehet előzetes meghallgatás és az illetékes egyházi előjáróság vizsgálata nélkül felmenteni hivatalától, ezért a plébánosnak a városi hatóság általi tettleges elmozdítását a szentszék törvénytelennek ítélte. A csekély számú tanúvallomásból csak az derül ki, „hogy ő a hazánk vész-állapotára vonatkozó kiáltványokat, rendeleteket, s egyéb hirdetményeket nem azon lelkesedéssel, buzgalommal, s ünnepélyességgel hirdette, s magyarázta, melyet tőle tekintve – az ügy szentségén, s sürgetőségén kívül – az ő közönségesen elismert jeles szónoklati tehetségét, méltán lehetne elvárni”. A szentszék mindezek figyelembevételével visszahelyezte Kremingert plébániájára, de nehezményezte a körlevelek elsikkasztását és rosszalta „a vész-környezte haza sz[ent]. ügye iránti, méltán megrovás alá eső lanyhaságát” s ezen a téren a jövőre nézve kétszeres buzgalom és minden kifejthető erély alkalmazására utasította.⁵⁶

Róka József helynök 1849. június 21-én a budai gyógyfürdők használata céljából két hónapos eltávozási engedélyt adott Kremingernek,⁵⁷ majd június 25-én kelt levelében terjesztette fel a szentszéki ítéletet Horváth Mihálynak, a hozzátartozó iratokkal együtt. Jelezte, hogy intézkedéseket csak a vallás és közoktatásügyi miniszter rendeletének vételét követően fog tenni.⁵⁸

Horváth Mihály a szentszék ítéletére reagálva július 8-án kelt levelében kifejtette, hogy mivel Kreminger ellen „közönségesen ismert szelleme s innen eredt általános bizalmatlanság hozatván fel”, kívánatos, hogy erről ne csak tizenkét tanú, hanem az érintettek egyeteme nyilatkozzon, s ha a vád igaz, akkor szigorúbb ítéletet hozzanak. Ezért Kreminger bűnös vagy büntelen voltának megítélésére „nyomozó küldöttség”-

---

⁵⁴ Ebner (Endrényi) Antal (1799–1863) szegedi polgár, szabó mester. Habermann Gusztáv: Személyi adattár a szegedi polgár-családok történetéhez. (Tanulmányok Csongrád megye történetéhez XIX.) Szeged, 1992. 66.

⁵⁵ Temesvári Róm. Kat. Egyházmegyei Levéltár Praepositurae titulares. Personalia Kreminger Antal. 1849:422.

⁵⁶ Kivonata az 1849-ik évi június hó 19-én, Makón tartott csanádi szentszéki ülés jegyzőkönyvének. Temesvári Róm. Kat. Egyházmegyei Levéltár Horváth Mihály iratai. 1849:421.

⁵⁷ Reizner 1884/I. 230–231.

⁵⁸ Temesvári Róm. Kat. Egyházmegyei Levéltár Praepositurae titulares. Personalia Kreminger Antal. 1849:421.

et nevezett ki Mihálovics József csanádi címzetes kanonok és Bobory Károly váci egyházmegyes ceglédi lelkész személyében. Horváth Mihály levele befejezésében biztosította Róka József helynököt, hogy rendeletével „a szentszék ítéletét megmá-
sítani, s így az egyházi törvényszéknek a köréhez tartozókat illetőleg – s általában magának az egyháznak a függetlenségét –, megtámadni éppen nem szándékoztam, hanem mert a vád alapja itt tisztán polgári vétség, polgárilag intézkedni, s minden közmegegyezésnek elejét venni az egyház érdekében is kötelességemnek tartot-
tam”.⁵⁹

A Kreminger elleni harmadik vizsgálatra Szegeden, 1849. június 17-től 22-ig került sor.

A vizsgálat során 341 tanút hallgattak ki, akik közül 313 határozottan Kreminger elmozdítását kérte. A tanúknak feltett kérdések a következők voltak:

1. Van-e bizodalma Kreminger iránt?
2. Van-e bizalma iránta a népnek?
3. Kívánja-e a tanú Kremingert hivatalában megtartani?

Íme néhány jellegzetes tanúvallomás: Gyetvai Viktória 26 éves, római katolikus lakos, Kovács István kőműves neje: Nincs bizalma, „mert a magyarnak ellensége”. A nép zúgolódik ellene. Nem kívánja lelkésznek. Ugyanígy vallott Auer Ágnes is. Követs András szőregi plébános csak a második pontra válaszolt: „általányosan tapasztalható az ingerültség és bizalmatlanság Kreminger iránt”. Ezt a véleményt képviselte Bizek Károly káplán is. Erőskövi Antal 40 éves, palánki lakos szerint neki „soha sem volt [bizodalma], hazafiatlan viselete végett. Eleinte volt [a népnek iránta bizalma], de később a politikába avatkozott, és így a tiszteletet elvesztette, a köznép szidta, még ablaka alatt is.” Nem kívánta, hogy a plébános hivatalában maradjon.

Joó József 44 éves, nős, szegedi képviselő és lovas nemzetőri százados szerint: „Legkevesebb [bizalmam] sincs, mert mindig pecsovicsnak ismertem.” Csukás Péter 38 éves, özvegy, kereskedő vallomása szerint: „Nincs [bizalmam], nem is volt, mert nem hazafi és nősülésem alkalmakor sok gáncsot vetett előmbe.” Németh András evangélikus vallású, 31 éves, nős vasáros azt panaszolta, „hogy vegyes házasságra lépte alkalmával Kreminger akadályokat gördített elébe”. Schinogli György 49 éves római katolikus kalaposmester a kisebbség véleményét képviselte: „vagyon bizodal-
mam iránta, mert jó papnak ismérem.” Jó Ferenc 26 éves akadémikus „festész” a múltról is beszélt: „Nincs, mert még az előbbi tisztújításokon és megyei gyűléseken odairányzott a legaljasabb urakat felhasználván pénzzel és szóval, hogy a népet a császári kívánatokra hajlítsa; továbbá jelen forradalmunkban a nép[et] felvilágosítani és kormányrendeleteknek teljesíteni elmulasztotta.”⁶⁰

---

⁵⁹ Horváth Mihály – Róka Józsefnek. Budapest, 1849. július 8. Temesvári Róm. Kat. Egyházmegyei Levéltár Horváth Mihály iratai. 1849: szám nélkül.

⁶⁰ Temesvári Róm. Kat. Egyházmegyei Levéltár Horváth Mihály iratai. 1849:169.

Reizner András 30 éves, nős, palánki bognármesternek sem volt bizodalma, mert „minden vasárnap hallgattam prédikációját; minden beszédjét két részre lehetett magyarázni és mindig inkább a fekete-sárgákhoz hajolt”. Zvér Antal 33 éves, római katolikus szűcsmesternek sem volt bizalma iránta, „mert a haza dolgában kétszínűnek tapasztaltam, inkább húzott a némethez, mint a magyarhoz”. Daka János 45 éves római katolikus, nős, kétkezi munkás vallomása szerint a plébános 1848 szeptemberében azt mondta neki, hogy „minden magyar hibázik, aki a király ellen fegyvert fog”, valamint, hogy „a magyar minisztérium hamisságban jár”. A tanúvallomásokat július 24-én Bobory Károly, Munkácsi József és Dáni Ferenc hitelesítették.⁶¹

Munkácsi (Mihálovics) József és Bobory Károly 341 tanút hallgatott ki, főként a városi nép közül, akik többnyire a belvárosi plébánia hívei voltak. „A kihallgatott tanúk közül – amint a vizsgálatot folytató papok a vallás és közoktatásügyi minisztériumnak július 22-én kelt jelentésükben írták – 313 a nevezett lelkésznek hivatalától távolítását határozottan kívánván, kik között nevezetesen azoknak is, kikre Kreminger Antal e tekintetben hivatkozik, többsége foglaltatik; 9 tanúk ellenben óhajtván ötet hivatalában megtartatni, 19 végre közömbösen nyilatkozván vagy a többséghez átaljánoson csatlakozván; sőt azok közül is kik iránta személyes bizodalmat mutatnak, főképp lelkészi kötelességének nemzetiségünk ügye iránt súlyos elmulasztásai miatt a nép általános ellenszenvét tanúsítván, és hivatalától elmozdítását a város belbékéje és nyugalma tekintetéből szükségesnek állítván”.⁶²

Közben a szegedi alesperesi kerület lelkészei betöltötték Kreminger megürült helyét, és Nyáry Ferenc rókusi plébánost választották alesperessé. Róka József helynök 1849. július 25-én kelt válaszában leszögezte, hogy amennyiben a választás szabályosan történt, akkor Bezdány Ferenc kerületi jegyzővé választását jóváhagyja, az alesperesi állás betöltését pedig – mint írta – Kreminger ügyének eldöntésétől tette függővé, csak azt követően tud az alesperesi állással kapcsolatban dönteni.⁶³

Horváth Mihály 1849. július 27-én érkezettnek látta az időt a Kreminger-ügy lezárására. Róka Józsefhez írt levelében ismertette a vizsgálat eredményét, majd leszögezte, hogy az államnak a főfelügyelet (a főkegyúri jog) eszméjénél fogva el kell várni a lelkészekről polgári kötelességeik teljesítését is. Hazánk jelen vesztes körülményei között – úgymond a miniszter – kétszeresen is kötelességük az egyház és az állam javára működni. Kremingertől azonban hívei „minden áron, még a belbéke felzavarásával is” meg akarnak szabadulni. Kreminger Antalt ezért elmozdította szeged-belvárosi állásából, és felszólította Szeged városát, hogy az ingerült kedélyek megnyugtatóására mielőbb gyakorolja kegyúri jogait. „Minthogy azonban Kreminger

---

⁶¹ Temesvári Róm. Kat. Egyházmegyei Levéltár Horváth Mihály iratai. 1849:169.

⁶² Bobory Károly és Munkácsi József – A vallás és közoktatásügyi magas minisztériumhoz. Szeged, 1849. július 22. Temesvári Róm. Kat. Egyházmegyei Levéltár Horváth Mihály iratai. 1849: szám nélkül.

⁶³ Temesvári Róm. Kat. Egyházmegyei Levéltár Horváth Mihály iratai. 1849:611.

Antal – folytatta Horváth Mihály – polgári kötelességeinek elhanyagolásáért ezen elmozdítás által eléggé büntetve, de egyszerűen kellőleg is figyelmeztetve van azoknak jövőre teljesítésére különben is ellene egyházi szempontból semmi nehézség sem forogván fönn – ezennel felszólítom önt, hogy nevezett lelkésznek más helyre vagy állomásra alkalmazásáról gondoskodjék.”⁶⁴

Kreminger ennek ellenére visszatérhetett korábbi plébániájára, hiszen a világosi fegyverletételt követően ezt mind a világi, mind pedig az egyházi hatóságok sürgették. A csanádi szentszék Temesváron, 1849. augusztus 28-án tartott ülésén felolvasták Horváth Mihálynak két Kremingerrel kapcsolatos levelét, majd – figyelembe véve, hogy a Kreminger felfüggesztését, illetve eltávolítását kimondó két rendelete (Horváth Mihály rendeletei) a „bitorlóktól ered” – úgy döntöttek, hogy visszahelyezik a prépost-plébánost korábbi javadalmába.⁶⁵ Hasonlóan foglaltak állást a világi hatóságok is. Gaál Eduárd császári biztos 1849. augusztus 30-án sürgette Szeged város tanácsánál „a pártütők által hivatalától felfüggesztett” prépost-plébános állásába történő visszahelyezését.⁶⁶

Az eddigiekből kitűnik, hogy Kreminger Antal a jozefinizmus szellemével átítatott, konzervatív politikai beállítottságú pap volt. 1848 tavaszán-nyarán, mivel az uralkodó szentesítette az áprilisi törvényeket, ő is támogatta az átalakulást, ezt bizonyítják a 6. honvédszászlóalj zászlószentelésével kapcsolatos források is. A prépost viszonylag hamar, már 1848 őszén megértette, hogy az átalakulás nem az uralkodó és a bécsi kormány szándékai szerint ment végbe. Ettől kezdve egyre ellenségesebb állást foglalt el az önvédelmi háborúval szemben. A Makóra menekült helynökség körleveleit egy kivételével nem köröztette, a kormány kihirdetendő rendeleteit cenzúrázta, híveit pedig óvatosan igyekezett eltávolítani a szabadságharctól.

Mivel Szeged 1849. augusztus 1-jéig a honvédség kezén volt, Kremingernek óvatosan kellett működnie. Ennek ellenére hívei elégedetlenek voltak vele. A „casus belli”-t jelentő temetési ügy – mint láttuk – valós tényeken alapult. Fábry Ignác melletti kiállása egyre nyilvánvalóbbá tette amúgy sem nagyon titkolt politikai nézeteit. Ennek következtében több, a szabadságharcot támogató szegedi polgárral és egyházi személlyel is konfliktusba került. 1849-ben három vizsgálatot folytattak ellene. Ezek eredményeképpen a csanádi szentszék Makón, 1849. június 19-én visszahelyezte javadalmába, majd Horváth Mihály 1849. július 27-én elmozdította onnan, végül a csanádi szentszék Temesváron, 1849. augusztus 28-án ismét visszahelyezte korábbi

---

⁶⁴ Horváth Mihály – Róka Józsefnek. Szeged, 1849. július 27. Temesvári Róm. Kat. Egyházmegyei Levéltár Praepositurae titulares. Personalia Kreminger Antal. 1849:szám nélkül.

⁶⁵ Temesvári Róm. Kat. Egyházmegyei Levéltár Praepositurae titulares. Personalia Kreminger Antal. 1849:169. Tamási Zsolt: A katolikus egyházi vezetés önvédelmi törekvései az 1848–49-es forradalom leverése után. Történelmi Szemle LI (2009) / 3. 364–365.

⁶⁶ Kisházi-Kovács László: Egy híres szegedi plébános: Kreminger Antal (1804–1885). Deliberationes 2008/1. 65.

állásába. Mindezek a döntések természetesen nem függetleníthetők a politikai és a katonai helyzet alakulásától, de az mindenképpen figyelemre méltó, hogy a szentszék függetlenségi harcot támogató és ellenző tagjai is azonos döntést hoztak az ügyben. Kreminger Antal nem volt a szabadságharc híve, de amikor az uralkodó 1860-ban, illetve 1867-ben visszatért az alkotmányhoz, ő is készségesen követte példáját.

FÜGGELÉK

A függelékben közöljük Horváth Mihály vallás és közoktatásügyi miniszter Kreminger Antal ügyében Róka József helynökhöz intézett leveleit. A levelek közlésénél a mai helyesírási és központoszási szabályokat vettük figyelembe.

**Horváth Mihály vallás és közoktatásügyi miniszter
– A Csanádi püspöki helyettesnek [Róka Józsefnek]**

Debrecen, 1849. május 31.

Kreminger Antal ügyében Szeged városa tanácsához bocsájított rendeletem mását Önnek azzal teszem át, hogy ez évi 608. szám alatt kiadott rendeletem ellenére Szeged városa Tanácsa által plébánosnak megválasztott Szabados Antalt⁶⁷ minden a szegedi plébánia körében akár plébánosi, akár adminisztrátori minőségben leendő szolgálatától a legszigorúbb büntetés terhe alatt tiltsa el, egyúttal pedig a szegedi plébániába, Kreminger Antal ellen megrendelt vizsgálat befejezéséig, plébánosi helyettest rendeljen, az ez évi 608. szám alatt megrendelt vizsgálatnak befejezését, s annak a szentszék általi áttekintését siettetni, s minden iratokkal együtt nékem felterjeszteni igyekezzenek.⁶⁸

**Horváth Mihály vallás és közoktatásügyi miniszter
– A csanádi püspöki helyettesnek [Róka Józsefnek]**

Budapest, 1849. július 8.

Kreminger Antal szeged-belvárosi lelkésznek hivatalától felfüggesztetését illető, s hozzám Ön által 464. sz. alatt felterjesztett irományokból meggyőződtem,⁶⁹ mi-

---

⁶⁷ A város felterjesztésében is tévesen „Antal” szerepelt „József” helyett, ezért írt Horváth Mihály is téves keresztnévet. (Z.P.)

⁶⁸ Horváth Mihály – Szeged város tanácsának. Debrecen, 1849. május 31. Eredeti tisztázata. Temesvári Róm. Kat. Egyházmegyei Levéltár Praepositurae titolare. Personalia Kreminger Antal. 1849:348, mellette a Szeged városához intézett, hasonló tartalmú levél.

⁶⁹ Róka József – Horváth Mihálynak. Makó, 1849. június 25. Temesvári Róm. Kat. Egyházmegyei Levéltár Praepositurae titolare. Personalia Kreminger Antal. 1849:421.

ként bár említett lelkészt akkor országos biztos Batthyány Kázmér gróf súlyos polgári vétséggel vádolja, hogy hivatalának a jelen vészállapotában semmi módon meg nem felelt, a népet jelen körülmények között nem oktatta, sem nem világosította föl, hogy közönségesen ismert szelleménél fogva jelen állomásának további vitelére érdemtelen, s bár ezen ítéletet egy részben később nemcsak a tanúk vallomása, de maga a szentszék is ítéletileg megerősíté, amennyiben kimondá, hogy nevezett lelkész a hazánk viszonyira vonatkozó tárgyak magyarázata s hirdetése körül nem úgy járt el, hogy akár a nép igényeit kielégítette, akár az ő személye elleni kifogások keletkezését megelőzte volna. Mégis az ily fontos ügy megvizsgálásánál rendeletem tartalmával megegyezőleg, sem a vétség polgári minőségére kellő figyelem, sem megítéltetésére súlyához mért szigor nem fordított; nevezetesen említett lelkész ellen, nem egyes tény vagy vád, hanem közönségesen ismert szelleme s innen eredt általános bizalmatlanság hozatván föl, kívánatos fogott lenni [!] mind egyházi mind hazapolgári szempontból, hogy e bizalmatlanság megítélésére nemcsak tizenkét tanú, de az illetők egyeteme nyilatkozzék, úgyszinte, hogy habár ily csekély számú, de mégis nagyobbára ellene szóló tanúk vallomása után szigorúbb ítélet hozassék. Ennél fogva nehogy az egyház a honfi érzelm irányában hidegséggel, az egyháziak működése iránt közömbösséggel, a tények kinyomozásában hanyagsággal látszassék eljárni, mi több, a polgári vétségeket az egyházi bírói mentesség⁷⁰ palástjával takargassa, de mindennek fölött, hogy a kérdéses ügy úgy tárgyalassék, hogy annak alapján Kreminger Antal lelkész bűnös vagy bűntelen volta biztosan kimondathassék, ezen ügynek bővebb megvizsgálását újra elrendelem, s a nyomozó küldöttség tagjaiul Mihálovics József Csanád megyei címzetes kanonokot,⁷¹ s Bobory Károly Vác megyei ceglédi lelkészt ezennel kinevezem,⁷² mai napon kelt rendeletemben utasítván egyszersmind Szeged városa közönségét, hogy e küldöttséghez részéről egy egyént nevezni kötelességöknek tartsák. Ezen rendeletemről Önt azon nyilatkozattal értesítem, miszerint avval a szentszék ítéletét megmásítani, s így az egyházi törvényszéknek a köréhez tartozókat illetőleg – s általában magának az egyháznak a függetlenségét –, megtámadni éppen nem szándékoztam, hanem mert a vád alapja itt tisztán polgári vétség, polgárilag intézkedni, s minden közmegütközésnek elejét venni az egyház érdekében is kötelességemnek tartottam.⁷³

---

⁷⁰ Privilegium fori clericalis. (Z.P.)

⁷¹ Mihálovics (Munkácsi) Józsefet (1813–1891), a szabadságharcot követően Temesváron 4 éves várfogságra ítélték. 1870-ben zágrábi érsekké nevezték ki. Zakar Péter: A magyar hadsereg tábori lelkészei 1848–49-ben. Budapest, 1999. 146.

⁷² Bobory Károly (1807–1879) ceglédi plébános, az 1849. június 21-én tartott radikális beállítottságú papi gyűlés szervezője. Első fokon halálra, majd kegyelemből 15 évi várfogságra ítélték. Tragor Ignác: Vác története 1848–49-ben. Vác, 1908. 409–411.

⁷³ Horváth Mihály – Róka Józsefnek. Budapest, 1849. július 8. Eredeti tisztázat. Temesvári Róm. Kat. Egyházmegyei Levéltár Horváth Mihály iratai. 1849: szám nélkül.